

EESTI LOODUS

Kariloomad vees:
kas vesi reostub?

Tuhala vete salateed
Taimede pildistamine
Uus kahjur: aasia sikk

MURETULT. UUE KATUSEGA!

Tuleme kohale ja mõõdame. Valmistame ning paigaldame. Üle Eesti.

**TEEME KÕIK TÖÖD KORRAGA?
JÄRELMAKSUGA!**

- intress al. 15,9%
- sissemakse al. 0 €

Printech

Eristu unikaalse ja
soodsa pinnakattega!

AS TOODE KATUSEABI:

TELEFON: 659 9400, 800 7000

2016. aasta jooksul AS Toode paigaldatud katustele TASUTA 1-aastane lisagarantii!

Tutvu tingimustega: WWW.TOODE.EE/JARELMAKS või lhv.ee/jarelmaks ja küsi nõu meie asjatundjalt.

* Järelmaksu pakub AS LHV Finance. Järelmaksu krediitkulukuse määr on 25,64% aastas järgmistel näidistingimustel: kauba/teenuse maksumus 650 €, sissemakse 0%, krediidisumma 650 €, intress 19,9% jäägilt aastas (fikseeritud), lepingutasu 19,9 €, järelmaksu periood 25 kuud, tasumine igakuiste annuiteetmaksetena, maksete kogusumma 819 €.

www.toode.ee/printech

e-kiri: toode@toode.ee

EESTI LOODUS

Veised rannaniidul
Foto: Heikki Luhamaa

67. aastakäik Nr 9, september 2016

www.eestiloodus.ee

2 Toimetaja veerg

3 Sõnumid

10 Veepuhastus karjatamise abil

Ilona Lepik soovib kariloomad veekogude äärde tagasi tuua: karjatatud rohumaa aitab veekogu seisundit parandada

18 Kuidas päästa maailm?

Juhan Javoiš tutvustab bioloog Allan Savory pealtnäha üllatuslikke seisukohti: loomade karjatamine aitab kõrbestumist vältida, mitte ei suurenda seda

20 Loopealsete samblike kirju-mirju maailm. Samblikud Eesti poollooduslikes kooslustes II

Ede Oja ja Inga Jüriado jätkavad samblike tutvustamist: loodudelt leiab nii tundrale kui ka steppidele omaseid liike

26 Eestimaa pantvangidest keskaegsete ristsõdade aegu

Kristjan Kaljusaar meenutab muistseid aegu, kui Läänemere idarannikul oli pantvangide võtmine tavapärane tegevus

32 Kuidas on seotud pinna- ja põhjavesi Tuhala karstialal?

Oliver Koit tutvustab uuemaid hüdroloogilisi uurimusi: ootuspäraselt on põhja- ja pinnavesi omavahel tihedasti seotud

34 Huvitav Eesti:

Helme Orjakivi teeb silma

Ahto Kaasik kirjeldab üht Eesti tuntuimat ohvrikivi, millega seostub suur hulk rahvapärismi

40 Poster: Aigar Kull

42 Intervjuu: Kui probleemi silmaga ei näe, ei tähenda see, et probleemi pole. Hülge- ja Läänemere uurija Mart Jüssiga ajanud juttu Rainer Kerge Öhtulehest

48 Tööjuhend:

Taimede lugu pildis: kuidas pildis-

tada ja valida taimefotosid?

Urmas Tartes ja Arne Ader annavad nõu pealtnäha võimatus, ent lähemal uurimisel siiski lahendatavaks osutuv küsimuses

52 Üks Eesti paigake:

Huikajad Hino mail

Juhani Püttsepp pajatab Eestist peaaegu kadunud salapärasest järvekaurist, keda võib kohata Hino järvel

54 Aasia sikk – uus oht meie pargi- ja metsapuudele

Kaljo Voolma hoiatab Eestisse jõudnud ning eelkõige lehtpuid kahjustava ohtliku invasiivse mardikaliigi eest

60 Assoori saared: hästi hoitud saladus Atlandi ookeanis

Madli Jõks tutvustab turistidele vähe tuntud paika, mida iseloomustab endeemsete taime- ja loomaliikide rohkus

64 Tööjuhend:

Pihlakas purgis ja saunas

Triin Nõu soovib sügisel rohkem tähelepanu pöörata tavalisele pihlakale: marineeritud pihlakamarjad maitsevad suurepäraselt

66 Metsisetalgute päevad on pikad ja põnevad

Siim Kuresoo annab ülevaate talgutest, mis aitasid täiendada teadmisi hävimisohus liigi bioloogiast ja elupaigaeelistustest

70 Tiit Kändleri essee: Looduse ainulaadne mälu

73 Raamatud

74 Kroonika

78 Mikroskoop

79 Ristsõna

80 Ajalugu, sünnipäevad

Lehmtraktorid ja kanatraktorid

Septembrinumbri põhilugu räägib loomade karjatamisest veekogude ääres, ja seda positiivses võtmes. Nii mõnedki arusaamad on visad taanduma, ehkki meie ajakirjas ja looduskaitse retoorikas üldse on ju korduvalt räägitud veistest ja teistest kariloomadest kui rannaniitude hoolijatest (vt näiteks 2015. a detsembrinumbrit) ning poollooduslike koosluste hoidjatena on nad juba aastaid olnud looduskaitse tunnustatud.

Kui see teema tuli jutuks mu kevaldel 5. klassi lõpetanud tütreaga, hüüatas ta äratundvalt: „Jaa, meil oli just talvel loodusõpetuses juttu, et loomi ei tohi veekogude ääres karjata“. Nõnda teavad õpilasedki, et lehmaka satub vette ja reostab nõnda randa ja vett. Nutikamatele on meelde jäänud seegi, et lehmad eritavad tohutus koguses metaani, tuntud kasvuhoo-negaasi. Põhjusi, miks kariloomad, eelkõige veised, on pahad-pahad, leiab veel. Veistega seotud eelarvamustest annab kõneka ülevaate ka meie toimetaja Juhan Javoisi arvamislugu (lk 18–19).

Zooloog Ilona Lepiku kirjutis paneb igatahes mõtlema. Kõik tundub ühtaegu loogiline, samas moodne. Moodne seetõttu, et tänapäeval on kõik juurte-juurde-tagasi-nähtused üsna moes. Inimesed eelistavad üha enam kodumaist talukaupa, Kalamaja ja Karlova hipsterid-perenaised keedavad ise moose ja

vürtsmoose, Viimsi ja teiste eeslinnade aedades siblivad ringi õnnelikud kanad. Me oleme ringiga tagasi jõudmas, taasavastamas vanu, toimivaid tõekspidamisi.

Mina igatahes usun, et loomad teavad, mida teha. Veendusin selles täna. Nimelt oli juurdeehituse käigus meie maakodu õu traktoritega segi keeratud, künklikuks. Kuigi olin püüdnud labida ja rehaga maad siluda, polnud sellest tolku: mu jõud ja mõistus ei käinud kinni tambitud küngastest üle. Nüüd, pärast suurt öist sadu olid küngaste vahele nõgudesse tekkinud suured lombid. Päriskole ja nukker vaatepilt.

Täna hommikul avastasid need lombid mu viis kana. Ehkki nad on üldiselt õnnelikud ka maja taga õunaaia, leidsid nad lompidest eest tõelise paradiisi. Siblisid seal vees tundide kaupa, kraapisid lompidevahelistel kõrgendikel, kuni järele jäi tasane must maa – just see, mida olin soovinud. Kana jalgadel on uskumatu jõud! Mida mina, suur inimene, ei osanud ega jaksanud, seda tegi viis kana mõne tunniga. Tõsi, välismaa ja meiegi ökokogukondades on kanatraktorid kasutusel kultiveerijatenä. See tõesti toimib!

Ma kavandan juba järgmist suve. Kas võtta oma tiigiäärsele karjamaalpile paar veist või mõned lambad, selles on küsimus.

Helen Kõlvik

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

EESTI LOODUS

67. aastakäik Nr 9, september 2016

Toimetuse address:

Baeri maja, Veski 4, 51005 Tartu
e-post toimetus@el.loodus.ee
tel 742 1143

Peatoimetaja **Toomas Kukk**
742 1143, tomkukk@gmail.com

Toimetaja **Helen Kõlvik**
529 4033, helen.kylvik@gmail.com

Toimetaja **Juhan Javois**
5661 0851, juku@ut.ee

Toimetaja **Katre Palo**
521 8771, palo.katre@gmail.com

Sõnumitoimetaja **Toomas Jüriado**
742 1143, toomas.juriado@el.loodus.ee

Keeletoimetaja **Monika Salo**
742 1186, monika.salo@el.loodus.ee

Küljendamine **Raul Kask**
raul@ww.ee

Väljaandja: **MTÜ Loodusajakiri**
Endla 3, Tallinn 10122

Vastutav väljaandja **Triinu Raigna**
triinu@loodusajakiri.ee

Tellimine ja info **Triin Nõu**
610 4105, loodusajakiri@loodusajakiri.ee

Reklaamijuht **Helen Lehismets**
610 4106, reklaam@loodusajakiri.ee

Ajakiri ilmub
keskkonnainvesteeringute keskuse toetusel

KESKKONNAINVESTEERINGUTE
KESKUS

© MTÜ Loodusajakiri, Eesti Loodus®, 2016

Summaries of some articles can be found at
our web site www.eestiloodus.ee

4041 0820
Trükitööde

PEFC sertifitseeritud
Käsitöö toode on pärit
säästvalt majandatud
metasid ja kontrollitud
allikast.
www.pefc.org

Trükitud trükikojas Printall

Euroopa Liidus hakkas kehtima ühtne keelatud võõrliikide nimekiri

Alates 3. augustist kehtib Euroopa Liidus esimene ühtne looduskaitse mõttes ohtlike invasiivsete võõrliikide nimekiri, millesse kantud liike ei tohi importida, transportida, turustada, pidada, paljundada ega loodusesse lasta. Liikide vastu, kellel on loodusele suur negatiivne mõju, tulebki ühiselt võidelda, sest riigipiir võõrliigi levikut teadagi ei takista.

Esimeses nimistus on 37 liiki, ent sinna lisatakse peagi uusi liike. Nimestikku võib kanda ka liike, keda Euroopa Liidus ei ole veel leitud, kuid kes on teadusandmete põhjal ohtlikud. Nii saab sisseveokeeluga nende liikide saabumist ära hoida või vähemalt edasi lükata.

Nimekirja kantud liikidest on Eesti looduses teada kaheksa, peale nende võib mõni liik elada akvaariumides, lemmikloomana kodus või kasvada aedades. Nimestikus on meil juba tõrjutavad pärsia karuputk ja Sosnovski karuputk, samuti Eestis juba praegu impordi- ja kasvatamiskeeluga signaalvähk, kaugida unimudil ja

hallorav. Eestile on väga oluline, et ennetavalt on nimekirja kantud pesukaru.

Nimekirja kantud loomi võib lemmikloomana edasi pidada, kui need ei paljune ega pääse loodusesse. Samuti võivad poed varuks olevad lemmikloomad aasta jooksul inimestele müüa, kuid uued omanikud peavad samuti tagama, et lemmik loodusesse ei pääse ega paljune. Loomi, kes pole lemmikloomad, on keelatud kasvatada kaubandus-eesmärgil ning nad tuleb humaanselt hukata. Määrus käsitleb vaid elusloomi, loomadest tehtud tooteid see ei puuduta.

Samuti on keelatud importida ja kasvatada võõrliikide nimekirja kantud taimi. Teiste taimede puhul kehtib aastane üleminekuaeg: poed võivad oma laojäagid aasta jooksul maha

Halloravat (*Sciurus carolinensis*) pole Eestis seni veel nähtud, aga oht on reaalne. Ja siis pole kodumaisel oraval midagi head loota

Foto: Wikimedia

müüa, kuid kasvatada tohib ostetud taimi vaid sisetingimustes, kus loodusesse levimine on välistatud.

Nimistusse kantud liike võib erandkorras kasutada ainult teadustöös, *ex situ* liigikaitse või meditsiini eesmärgil. Selleks tuleb taotleda erandluba ning tagada, et liik ei pääseks loodusesse. Lube hakkab väljastama keskkonnaamet.

Vt bit.ly/2aWjzmzF.

**Keskkonnaministeerium/
Loodusajakiri**

Riik suunab metsandusse 3,1 miljonit eurot

Keskkonnainvesteeringute keskuse (KIK) nõukogu juunis tehtud otsusega toetab riik 20 metsandusega seotud keskkonnaprojekti kokku 3 145 838 euroga.

Suurim toetussumma läheb piiratud eelarve tingimustes erametsandusse. Erametsakeskus saab 2 381 985 eurot, et toetada metsauuendust, metsamajanduskavade koostamist, metsamaaparandust ja suurendada metsaomanike teadlikkust säästvast metsamajandamisest. Jahimeeste seltsile on nelja projekti elluviimiseks ette nähtud kokku 160 960 eurot: et välja anda ajakirja Eesti Jahimees, valmistada elekt-

Foto: Toomas Jürjalo

Järvselja ürgmetsakvartalis

roonilisi õppematerjale, luua ühtne jahilubade andmebaas ning korraldada trofeenäitus.

Eesti maaülikool saab 208 014 eurot, et teha uuringuid, arendada andmebaase ja anda välja erialaajakirju; Eesti metsa- ja puidutööstu-

se liit 50 160 eurot, et hinnata metsasektori konkurentsivõimet, ning Luua metsanduskool 36 048 eurot, et esindada Eestit Euroopa metsanduslikel kutsevoistlustel ja korraldada Baltimaade voistlused.

Veel saavad riigilt selles taotlusvoorus toetust Eesti naisküttide selts, keskkonnaagentuur, keskkonnaamet, osühing Trikamba ja Valgamaa jahimeeste ühistu.

Koos kevadel rahastusotsuse saanud keskkonnaharidusprojektidega on KIK 2016. aastal keskkonnaprogrammist toetanud 903 keskkonnaprojekti kokku 33,7 miljoni euroga.

KIK/Loodusajakiri

Kuidas kliimamuutustega toime tulla

Keskonnaministeeriumis valminud kliimamuutustega kohanemise arengukava eelnõus on kirjas kliimamuutuste suhtes kõige haavatavamad valdkonnad, aga ka tegevused, millega paraneb riigi valmisolek ja võimekus kliimamuutustega toime tulla. Eestil praegu sellist arengukava ei ole.

Kui seni on Eestis esmajoonel korraldatud äärmuslike ilmastikuolude tagajärgi, siis tulevikus aitab arengukava kliimamuutustest tingitud ohte paremini ette näha ja nendega arvestada. Nii on riskid ja kahjud hoopis väiksemad. Arengukava koostanud teadlased on töötanud välja valdkondlikud kohanemismeetmed nii lähema (kuni 2030) kui ka kaugema tuleviku jaoks (kuni 2050 ja 2100).

Aluseks on võetud keskkonnaagentuuri koostatud kliimastenaariumid aastaks 2100, mille järgi seisavad ees nii temperatuuri-, tuule- kui ka sademete režiimi muutused. Eeldatavasti saanevad üleujutused ja põuaperioodid, suureneb kaldaerosioon ja kalda-rajatised satuvad ohtu, valmis tuleb olla suuremateks tormikahjustus-

Foto: Toomas Jürjado

Selle suve heitlik ilm võib olla märk muutuvast kliimast. Teisel juulinädalal Lõuna-Eestis ringi liikudes võis tihti näha tormist murtud puid ja purunenud liine

teks. Teiseneb jää- ja lumikatte kestus ning merevee ja siseveekogude tase. Näiteks 20. sajandi lõpuks on lumikatte kestus jaanuaris-vebruaris vähenenud vähemalt 10 päeva, ulatudes keskeltläbi 15 päevani, seega püsiv lumikate õigupoolest puudub.

Et arengukava eesmäärke saavutada, tuleb näiteks välja selgitada kliimamuutustest ohustatud liigid, nende kohanemisvõime ja ohustatuse tase ning koostada kaitse tegevuskavad, et elurikkus muutuvates ilmastikuoludes alles hoida. Tagada tuleb taastuvenergiaressursside kasu-

tatavus ning tarbijate energia- ja soojavarustus; selleks on vaja täiendada energiataristu kohta käivaid seadusi ja norme ning tõhustada energiavaldkonna järelevalvet, et kliimariske maandada. Täienduskoolitus ja teabelevi aitavad suurendada maakasutuse, linnakorralduse ja planeerimisvaldkonna spetsialistide teadlikkust kliimamuutuste mõjust ja riskidest.

Arengukava koostamist ja täitmist korraldab keskkonnaministeerium, kuid meetmeid aitavad ellu viia ka teised ministeeriumid. Eelnõu on viidud kooskõlla teiste valdkondlike arengukavadega ja võimaluse korral kasutatakse juba olemasolevaid rahalisi vahendeid. Ajavahemikul 2017–2030 on vajalik lisafinantseering 44 miljonit eurot, millest ligikaudu pool tuleb riigieelarvest ning teine pool on välisrahastus.

Arengukava eelnõu on plaanis valitsusele esitada 2016. aasta sügisel.

Põhjalikuma ülevaate leiab memost bit.ly/2aYdTeX.

**Keskkonnaministeerium/
Loodusajakiri**

Eesti looduskaitse selts nimetas kümme uut auliiget

Hiiumaal peetud Eesti looduskaitse seltsi juubelikokkutulekul tehti teatavaks kümme uut auliiget. Tunnustuse pälvisid seltsi asutajaliige Fred Jüssi, teenekas looduse populariseerija Aleksei Turovski, loodusfotograaf ja Eesti laidude uurija Tiit Leito, maalikunstnik Tiit Pääsuke, dirigent Tõnu Kaljuste, geograaf Heino Mardiste, geoloog Kalle Suuroja, kauaaegne Saaremaa looduskaitse juht Elvi Viira, pikaajaline Hiiumaa looduskaitse juht Maie Jeesser ja Virumaa loodushoidja ning seltsi juhatuse liige Enn Käiss.

Foto: Heiko Kruusi

Looduskaitse seltsi auliikmeks valitud geoloog Kalle Suuroja on hinnatud ka retkejahi ja looduse tutvustajana. Fotol kõneleb ta rohelistel rattaretkelistele

Eesti looduskaitse seltsi auliikmete nimetamine on pikaajaline traditsioon. Esimesed nimetati 45 aastat tagasi: 1969. aastal said selle tiitli Friedebert Tuglas, Johannes Piiper, Aleksander Lint ja Harald Haberman. Eelmisel aastal pälvis tunnustuse Leigo talu peremees Tõnu Tamm. Viiekümne aasta juubelit tähistav Eesti looduskaitse selts ühendab inimesi, kelle väärtusteks on loodus ja kultuur. Selts asutati Jaan Eilarti eestvedamisel 1966. aastal.

ELKS/Loodusajakiri

Foto: Inari Leiman / Tallinna loomaaed

Tallinna loomaaia isaelevant Carl leiab elevandipäeval aedikusse toodud pappkastidest õunu, kuivatatud puuvilju ja rosinaid

Elevandipäev

Tallinna loomaaias ja laias maailmas

Alates aastast 2012 on 12. augustil tähistatud rahvusvahelist elevandipäeva. Ka Tallinna loomaaia kolm londilist, emased aafrika elevandid Draay ja Fien ning isane Carl, nautisid sel päeval rohkem tähelepanu ja paremaid palu.

Tegevusi ja kuulamist jätkus elevandimaja juures ja keskkonnahariduskeskuses viieks tunniks. Keskkonnahariduskeskuse metoodik Darja Zubareva rääkis elevandite vaatetornis elevandi hambavallust. Keskkonnahariduskeskuses esitles lastekirjanik Tia Navi raamatut „Seitse väikest elevanti“, vaadati filmiklippi, lapsed said joonistada oma elevandi ja kuulata hariduskeskuse töötaja Kertu Namsingu juttu Tallinna loomaaia londilistest. Zooloog Mati Kaal rääkis elevandite aediku juures aafrika elevanditest ja enne kui elevandid läksid elevandimajja öörahuelse duši alla, mängiti neile Lõuna-Aafrika traditsioonilist ja nüüdisaegset muusikat.

Aafrika elevandid kuuluvad maailma suurimate maismaaimetajate hulka. Neid londiliste seltsi elevandlaste sugukonna loomi ohustavad looduses enim inimesed, kes on laiendanud oma valdusi, rikkunud ökoloogilise tasakaalu ja killustanud elevandite elupaigad. Samas on ikka suurim oht elevandiluu jahtijad, kes võhkade kättesaamiseks ei tagane tapatööst.

Ühest olulisest saavutusest vastumeetmete vallas teatas 12. augustil rahvusvaheline loomakaitse liit (IFAW): seitse suurt veebikompaniid – eBay, Etsy, Gumtree, Microsoft, Pinterest, Tencent ja Yahoo! – leppisid kokku ühises raamprogrammis, millega hakatakse loomi kaitsma illegaalse veebikaubanduse eest.

Selle kokkuleppega loodetakse saavutada suurt edu küberkriminaalidevastases tegevuses. IFAW tegi hiljuti mõne nädala jooksul uuringut 16 riigi 280 veebikaupluses ja leidis, et müügil on üle 30 000 elusa ohustatud liikide hulka kuuluva looma või nende kehaosa. Tagasihoidlike hinnangute

järgi on selle „kauba“ koguväärtus üle 10 miljoni dollari. Eriti kurvas-tav oli leida selle ainsa uuringu jooksul tuhandeid elevandiluuast asjakesi: lausa kolmandik müügipakkumistest käis just elevandiluu või arvatava elevandiluu kohta – sageli kasutatakse koodnimetusi, et oma illegaalset tegevust varjata. Kõrvuti statistikast teada faktiga, et iga 15 minuti järel tapetakse maailmas üks elevand, on see kõik väga kurjakuulutav.

Muidugi pole kaugeltki kogu veebis edenev loomakaubandus ebaseaduslik: on ka kauplajaid, kellel on selleks load. Paraku on pakkumistest lubade olemasolu väga harva näha ja nii on südametunnistusega kriminaalidel hiigelturule vaba juurdepääs ja pole suurt ohtu vahele jääda. Just seetõttu on suurte veebikompaniide osalus illegaalse kauplemise tõrjumisel tohult tähtis. Otsese võitluse kõrval aitavad nad levitada sõnumit ja vähendada nõudlust selliste kaupade järele: mõnigi heauskne ostja ei tea, et seab looma või temast valmistatud saadust hankides ohtu nende liikide säilimise. Veel vähem osatakse kahtlustada, et sellist ostu tehes rikutakse ka ise seadust ja et see võib kaasa tuua karistuse.

**Tallinna loomaaed / IFAW /
Loodusajakiri**

Suve lõpul jääb hulk lemmikloomi koduta

Juba kuuendat aastat korraldab Eesti loomakaitse selts (ELS) suve lõpus kampaaniat „Suvi läbi. Asjad pakitud. Kõik pereleelikmed kaasas?“, millega pannakse inimestele südamele, et oma lemmikud tuleb suvekodudest endaga kaasa võtta ja märgata hüljatud koduloomi. Suvilapiirkonnad on tänini kodutute lemmikloomade arvukuselt kõige probleemsemad.

Mõnest suvilapiirkonda maha jäetud kassid saab alguse arvukas metsikute kasside koloonia. Viletsates oludes võtavad võimust haigused ja nälg, paljud loomad saavad ka talviste külmade-
ga otsa. „Mitmetele kodututele kassidele ja maha jäetud suvilasse ketti unustatud koertele püüame annetuste ja toetuste abil arstiabi võimaldada, ent kõige keerulisem on suure hüljatud loomade arvu juures leida neile kodu või kasvõi ajutist hoiukodu,“ ütleb ELS hädajuhtumite juht Maaja Mäll.

Kampaania plakat

Seltsi juhatuse liige Oleg Zhemchugov meenutab tundud tõde: „Kõige olulisem on mõelda enne lemmiklooma võtmist, kas tema eest

ollakse valmis hoolitsema ka siis, kui ta on kasvanud suureks ja aeg on kolida aiaga suvekodust tagasi linnakorterisse. Inimesed võtavad loomi väga vastutustundelt ja kahjuks ka hülavad vastavalt.“

Ehkki Eestis on loomade hülgamine seadusega keelatud ja kriminaalkorras karistatav, on hülgajaid keeruline tabada ja vastutusele võtta, kuni Eestis pole üleriigilist kohustust lemmikloomad kiipida ja loomaomanike andmed registrisse kanda.

ELS kutsub kodanikke üles printima „Suvi läbi. Asjad pakitud. Kõik pereleelikmed kaasas?“ kampaania plakateid, jagama neid oma kodukohas ning panema kuulutustahvlitele. Selts palub teatada hüljatud lemmikloomadest e-postiaadressil info@loomakaitse.ee või infotelefonil 526 7117. Ühtlasi kutsutakse kõiki omavalitsusi kampaanias osalema, levitama teavet kohalike elanike hulgas ja tegelema hulkuvate loomadega, kuna kolooniad kasvavad jõudsalt ning tagajärgedega tegelemine nõuab veel enam aega ja raha.

Eesti loomakaitse selts / Loodusajakiri

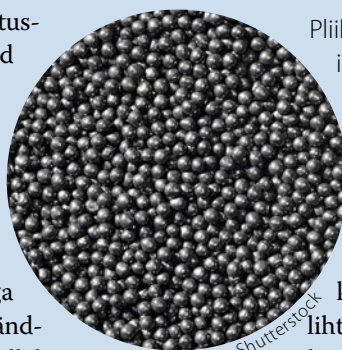
Vaidlused pliihaavlite üle pole lõppenud

See, et plii on inimesele mürgine, on ammu teada. Sestap on plii tarvitus näiteks kütustes ja juveelitoodetes Euroopa Liidus keelatud. Küll kasutatakse pliid endiselt mitmel pool mujal, näiteks ka püsihaavlitel ja kalapüügivahendites.

Ühed plii ohvrid on linnud, kellele see metall on samuti väga mürgine. Esmajoones paralüüsib organismi sattunud plii nende seedesüsteemi ja linnud surevad nälga. Enamasti neelavad linnud pliiitükikesi, eelkõige haavleid, ise: lihasmao jaoks vajalike kivikeste pähe. Eriti märgaladel võib juhtuda, et haavleid on setetes tõepoolest hoopis rohkem kui kivikesi, sestap on nende seedetrakti sattumine pigem reegel kui erand. Sel moel on esmajoones ohustatud pardid ja kahlajad, aga ka maismaalinnud.

Kuna pliiürgistusse surnud või surevad linnud satuvad tihti röövlindude toiduks, on ka nemad alatises ohus. Näiteks peetakse just pliihostrust selliste liikide nagu väheneva arvukusega punapea-vart, stepi-händpart ja raiepotkas allakäigu oluliseks teguriks. Aga kaks viimati mainitud on niigi väga ohustatud, nii et mõne üksikukugi isendi selline kaotus on lubamatu.

Sestap tuleks kindlasti pliihaavlite kasutus keelata – ja linnukaitsjad on kindlad, et mitte ainult märgaladel, vaid üldse linnujahis. Näiteks on hästi teada, et nurmkan ja laululuik neelavad pliihaav-

Pliihaavlid: ohtlikud, ent ikka kasutusel

leid ka mujal. Pealegi on leitud, et selline valikuline keeld, mis puudutab ainult üksikuid liike või elupaiku, lihtsalt ei toimi: haavlite müük ja ka nende omamine tuleks täielikult keelata. Seda on nii mõneski riigis tehtud. Põhiline vastuväide on ikka olnud see, et üleminek terashaavlitel nõuab teistsuguseid relvi, aga lindude ja linnukaitsjate seisukohalt on see nõrk argument. Eestis on pliihaavlite tarvitus keelatud 2013. aastast.

BirdLife/Loodusajakiri

Lunnid

on Lunnisaarel tagasi

Lunn on kindlasti üks populaarsemaid merelinde – kui mitte kõige populaarsem. Tema pesitsusaegne värvikirev nokk ja isemoodi näoplaan lõbustavad inimesi ja on andnud linnule eri keeltes nime (näiteks saksa *Papageitaucher* 'papa-goisukelduja') või hüüdnime (inglise *sea parrot* 'meripapagoi' või *sea clown* 'merikloun'). Ja mõnigi saar on oma nime saanud just lunnijärgi. Küllap tuntuim neist on Bristolis lahes asuv 4,5-ruutkilomeetrine graniitkaljusaar Lundy, mille nimi arvatakse tulenevat vanapõhjakeelsest *lundey*'st: *lundi* tähendab selles keeles lunn ja *ey* saart.

Nüüd on sellest Lunnisaarest saanud omamoodi sümbol brittide

merelinnukaitses. Veel kümmekond aastat tagasi olid saarele nime andnud lunnid sealt sama hästi kui kadunud: alles oli veel vaid viis isendit ja liik polnud juba 1980. aastatest saadik suutnud edukalt pesitseda. Häda põhjus olid rotid, nii kodu- kui ka rändrotid, kes pistsid koobastes pesitsevate lunnide, aga ka kaljudel sigivate teiste merelindude munad ja pojad nahka.

Selle sajandi alguses võtsid linnukaitsjad lõpuks nõuks saar rottidest vabastada. Selleks kulus 2695 inimtööpäeva ja 80 000 naela, aga 2006. aastaks olid rotid saarelt tõesti kadunud. Tänavu loendati Lundy juba 300 lunnit; viimati oli neid linde saarel sama arvukalt pool sajandit

tagasi. Paranenud on teistegi lindude olukord. Näiteks põhja-tormilindude arvukus on sajandialguse 300 paarilt suurenenud 3400ni. Rotiajastust hoopis paremini edenevad ka tirkud, algid ja tormipääsud.

Briti kuningliku linnukaitseseühingu RSPB merelindude spetsialisti Euan Dunni sõnul on Lundy lunnipopulatsioon muidugi endiselt väike, aga selline edu mõjub ergutavalt kogu linnukaitsetööle. Tuleb paraku mainida, et ehkki lunnid on Põhja-Atlandi rannikuil veel väga levinud ja arvukad – praeguste hinnangute järgi on neid Euroopas vähemalt viis miljonit paari –, ennustatakse liigile lähema poolsajandi jooksul ränka allakäiku; põhjus on kliimamuutusest tulenev merevee soojenemine, mis võtab lunnidelt toidu: väheldased kalad, põhiliselt tobiaslased, sellises vees ei elutse.

www.discoverwildlife.com/Loodusajakiri

Mykinese saarel Fääridel ei paistnud sel suvel lunnidel probleeme olevat ei vaenlaste tõttu ega saaginappusega. Ehkki mõne merepapagoi nokas tundub olevat uskumatult palju kalu, on see rekordist siiski kaugel: väidetavasti on lunn ühe püügiretkega saanud saagiks lausa 62 kalakest!

Foto: Heli Hilleg